

АНОТАЦІЯ

Авраменко М.С.,

(прізвище та ініціали студента)

«Статистичне дослідження освіти як фактору людського розвитку»,

(назва кваліфікаційної роботи)

кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності

«051 Економіка» за магістерською програмою

«Статистика бізнесу та державного управління»,

Одеський національний економічний університет

м. Одеса, 2017 рік

Кваліфікаційна робота магістра складається з трьох розділів. Об'єкт дослідження – система освіти в Україні.

У роботі розглядаються теоретичні аспекти вивчення та методологічні основи статистичного дослідження стану та розвитку освіти. Проаналізовано стан та перспективи розвитку освіти в Україні за період 2010-2016рр., зокрема: проаналізовано рівень грамотності населення України та сукупний індекс рівня освіти.

Проаналізовано динаміку витрат на освіту; проведено аналіз дошкільних навчальних закладів: загальноосвітніх, професійно-технічних та вищих навчальних закладів, кількості учнів у них і випуску кваліфікованих робітників; проведено аналіз показників навчальних закладів різних рівнів акредитації; визначено тенденції, притаманні системі освіти в Україні.

Розглянуто вплив освіти на рівень людського розвитку.

Ключові слова: Освіта, дошкільна освіта, середня освіта, професійно-технічна освіта, вища освіта, людський розвиток, індекс людського розвитку, регіональний індекс людського розвитку.

ANNOTATION

Avramenko M.S., «Statistical study of education as a factor in human development»,

(students surname and initials)

(work title)

thesis for Master degree in specialty «051 Economy» under the program

«Statistics of the enterprise that state management »,

Odessa National Economic University

Odessa, 2017

Master's qualification work consists of three sections. The object of research is the education system in Ukraine.

The theoretical aspects of the study and the methodological foundations of the statistical study of the state and development of education are considered in the paper. The state and prospects of development of education in Ukraine for the period of 2010-2016 are analyzed, in particular: the level of literacy of the population of Ukraine and the aggregate index of the level of education are analyzed.

The dynamics of expenditures on education are analyzed; the analysis of preschool educational institutions: general education, vocational and higher educational establishments, the number of students in them and the issuance of skilled workers; the analysis of indicators of educational institutions of different levels of accreditation was conducted; The tendencies inherent in the education system in Ukraine are determined.

The influence of education on the level of human development is considered.

Key words: Education, pre-school education, secondary education, vocational education, higher education, human development, human development index, regional index of human development.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СТАТИСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ ТА РОЗВИТКУ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	10
1.1. Система освіти в Україні, її структура та основні показники.....	10
1.2. Статистичні показники системи дошкільної та загальної середньої освіти	17
1.3. Статистичні показники системи професійно-технічної та вищої освіти	22
РОЗДІЛ 2. СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ СТАНУ ТА РОЗВИТКУ ОСВІТИ В УКРАЇНІ ЗА 2010 – 2016 роки	26
2.1. Статистичний аналіз рівня освіти населення України	26
2.2. Статистичний аналіз показників стану та розвитку дошкільної та загальної середньої освіти в Україні	31
2.3. Статистичний аналіз показників стану та розвитку професійно-технічної освіти в Україні	42
2.4. Статистичний аналіз показників стану та розвитку вищої освіти в Україні	45
РОЗДІЛ 3. СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ РІВНЯ ОСВІТИ ЯК ФАКТОРУ ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ	55
3.1. Освіта як фактор людського розвитку.....	55
3.2. Аналіз впливу рівня освіти на ІЛР.....	57
3.3. Регіональний аналіз впливу освіти на людський розвиток в Україні.....	62
ВИСНОВКИ	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	82
ДОДАТКИ	86

ВСТУП

Актуальність теми кваліфікаційної роботи. Освіта є основою інтелектуального, культурного, духовного, соціального, економічного розвитку суспільства і держави. У поняття «освічена особа» кожна епоха вкладає свій зміст. Проте завжди воно ґрунтувалося на здатності людини не тільки до активного засвоєння накопичених знань і досвіду, але й до самостійного вироблення нового мислення. Освіта – це певна сукупність систематизованих знань, навиків і переконань, одержаних окремими індивідами і суспільством в цілому завдяки відповідній системі навчання або самонавчання.

Державна політика України у сфері освіти визначається Законодавством України, яке базується на Конституції України [1]. Основою державної політики України у сфері освіти є «Закон про освіту», прийнятий Верховною Радою у 1991 році, із змінами, внесеними згідно з Декретами і Законами протягом 1993–2015 років [2]. Відповідно до цього Закону прийнято Закони України «Про загальну середню освіту» [3], «Про вищу освіту» [4] і «Про дошкільну освіту» [5].

Поняття «освіта» сьогодні набуває нового змісту – якісною вважається та освіта, яка надає учням основні знання і навички, які, у свою чергу, необхідні для роботи і повсякденного життя, а також формує прагнення підвищувати свій освітній потенціал. Для досягнення якості навчання, необхідно визначити і ретельно вибрати знання і навички і закріпити їх у вигляді стандартів якості.

На сучасному етапі продовжується реформування системи освіти в Україні. У Верховній Раді на розгляді знаходиться проект нового Закону України «Про освіту», розроблена Стратегія реформування вищої освіти в Україні до 2020 року [6].

Людський розвиток – це комплекс заходів, які направлені на створення соціально-економічної середовища в якій люди можуть розкривати свій потенціал у відповідності з їх інтересами та розвитком. Рівень людського розвитку концентрує в собі досягнення в певній ступені економічного, соціально-політичного, демографічного та інтелектуального розвитку країни в цілому.

Надзвичайне значення освіти та професійної підготовки у розвитку людських ресурсів, визнання їх високими цінностями людини та суспільства обумовило прийняття Міжнародною організацією праці у 1975 році Конвенції про розвиток людських ресурсів. [42, с.185-186]

Враховуючи це, тема випускної роботи є актуальною.

Досвід розвинених країн переконує нас в тому, що бажаного прогресу в розвитку держави неможливо досягти без вільної освіти, без університетів, в яких буде дух свободи, науки і демократії. Невипадково, ще в 1088 році при відкритті Болонського університету на його фасаді було написано «Освіта повинна служити людству, освіта повинна бути вільною, освіта без науки не можлива». До цього визначення і повинна прагнути наша держава на шляху до міжнародного визнання.

Мета і завдання кваліфікаційної роботи. Метою випускної роботи є Статистичне дослідження освіти як фактору людського розвитку

Основними завданнями кваліфікаційної роботи є:

- розгляд теоретичних основ статистичного дослідження стану і розвитку системи освіти в Україні;
- характеристика статистичних показників дошкільної, загальної середньої, професійно-технічної та вищої освіти;
- розгляд методологічних основ статистичного дослідження стану та розвитку системи освіти;
- аналіз рівня освіти населення України;
- аналіз показників стану і розвитку дошкільної та загальної середньої освіти в Україні;
- аналіз показників стану і розвитку професійно-технічної освіти;
- аналіз показників стану і розвитку вищої освіти;
- розглянути освіту як фактор людського розвитку;
- аналіз впливу рівня освіти на ІЛР;
- регіональний аналіз впливу освіти на людський розвиток в Україні.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження у випускній роботі є система освіти в Україні та індекс людського розвитку. Предметом дослідження є явища та процеси, які відбуваються у сфері освіти.

Методи дослідження. При дослідженні явищ і процесів у сфері освіти використовується сукупність статистичних методів аналізу: методи статистичних групувань, методи середніх та відносних величин, аналізу динаміки, індексний метод також індекс людського розвитку та регіональній індекс людського розвитку.

Структура кваліфікаційної роботи. Випускна робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

У першому розділі випускної роботи розглядається структура системи освіти і наводяться основні показники дошкільної освіти, загальної середньої освіти, професійно-технічної освіти, вищої освіти.

У другому розділі випускної роботи проводиться статистичний аналіз показників стану і розвитку освіти в Україні за період з 2010 року до 2016 року, зокрема: аналізується рівень грамотності населення України, розглядається сукупний індекс рівня освіти за методологією Програми розвитку ООН і наводиться рейтинг України за цим показником серед інших країн світу у 2016 році; аналізується динаміка витрат на освіту; проводиться аналіз мережі та ступені охоплення дітей відповідного віку дошкільними навчальними закладами; аналізується динаміка і структура загальноосвітніх навчальних закладів, кількості учеників та учителів; досліджується мережа професійно-технічних закладів, кількість учнів у них і випуск кваліфікованих робітників; проводиться аналіз показників вищих навчальних закладів різних рівнів акредитації, визначаються тенденції притаманні вищій освіті в Україні.

У третьому розділі випускної роботи розглядається значення людського розвитку; як впливає рівень освіти на розвиток людини; наведені рейтинги країн світу та європейських країн за індексом людського розвитку; представлені показники грамотності в різних вікових групах населення України; проведено регіональний аналіз впливу освіти на людський розвиток за блоком «Освіта».

Інформаційна база дослідження. Інформаційною базою дослідження є наукові публікації вітчизняних і закордонних учених, нормативно-законодавчі акти України, дані офіційних статистичних збірників України, електронні ресурси офіційних сайтів Державної служби статистики та Міністерства освіти і науки України, матеріали науково-практичних конференцій, професійних періодичних видань, результати спостережень і обстежень у закладах освіти.

Результати дослідження, проведеного у кваліфікаційній роботі були викладені у збірнику наукових студентських праці «Статистика – інструмент соціально-економічних досліджень»

При виконанні дипломної роботи використовувались комп'ютерні програми Microsoft Word та Microsoft Excel.

ВИСНОВКИ

Освіта є основою інтелектуального, культурного, духовного, соціального, економічного розвитку суспільства і держави. В умовах формування економіки, заснованої на знаннях, ключовими показниками якості людських ресурсів стає їх кваліфікація, володіння інформаційною культурою, здібність до творчості, інновацій. Освіта визначає положення людини в сучасному суспільстві, зачіпає все його життя і професійну діяльність, забезпечує придбання нових знань і навиків, підвищення загального рівня культури. Крім того, сфера освіти є крупною галуззю економіки, що привертає величезні трудові, матеріальні і фінансові ресурси.

Державна політика України у сфері освіти визначається Законодавством України, яке базується на Конституції України. Основою державної політики України у сфері освіти є «Закон про освіту», прийнятий Верховною Радою у 1991 році, із змінами, внесеними згідно з Декретами і Законами протягом 1993–2015 років. Відповідно до цього Закону прийнято Закони України «Про дошкільну освіту», «Про загальну середню освіту» і «Про вищу освіту».

На сучасному етапі продовжується реформування системи освіти в Україні. У Верховній Раді на розгляді знаходиться проект нового Закону України «Про освіту», розроблена Стратегія реформування вищої освіти в Україні до 2020 року.

Досвід розвинених країн переконує нас в тому, що бажаного прогресу в розвитку держави неможливо досягти без вільної освіти, без університетів, в яких буде дух свободи, науки і демократії. Невипадково, ще в 1088 році при відкритті Болонського університету на його фасаді було написано «Освіта повинна служити людству, освіта повинна бути вільною, освіта без науки не можлива». До цього визначення і повинна прагнути наша держава на шляху до міжнародного визнання.

Проведений у випускній роботі статистичний аналіз стану і розвитку освіти в Україні дозволив зробити такі висновки.

За рівнем грамотності Україна займає одне з перших місць у світі (9-е місце з 177 країн за даними ЮНЕСКО). За даними Інституту Статистики ЮНЕСКО (березень 2017 року) рівень грамотності населення України становить 99,8% .

Рівень грамотності серед молоді у віці від 15 до 24 років включно складає 99,72% для чоловіків і 99,81% для жінок. Загальний рівень грамотності серед молоді складає 99,76%.

Показник рівня освіти разом з показниками тривалості життя і рівня доходу використовується для визначення інтегрального показника рівня життя населення – індексу розвитку людського потенціалу. При цьому розраховують сукупний індекс рівня освіти, який вимірює досягнення країни з погляду досягнутого рівня освіти населення за двома основними показниками: індексом грамотності дорослого населення та індексом сукупної частки учнів у віці від 6 до 24 років включно, які одержують початкову, середню і вищу освіту.

Слід відмітити, що в Україні сукупна частка учнів у віці від 6 до 24 років, які одержують початкову, середню і вищу освіту, за період з 2001 по 2013 роки постійно збільшувалась і досягла у 2013 році 81,0% проти 77,3% у 2001 році.

За сукупним індексом рівня освіти Україна займає 40-е місце зі 188 країн світу.

Підвищення загального рівня та якості освіти населення багато в чому залежить від витрат країни на систему освіти. Проведений аналіз показав, що сума витрат на систему освіти в Україні за період з 2010 року до 2016 року коливається від досить значного зростання до різкого зменшення.

Особливо слід відмітити зміни, які відбулися у 2015 році. У порівнянні з 2014 роком спостерігається значне зростання фінансування освіти на 14087,9 млн. грн.

Після таких досить позитивних змін у 2016 році порівняно з 2015 роком відбулося скорочення фінансування системи освіти на 5038,3 млн. грн.

Що стосується % фінансування до обсягу ВВП, то ця частка з 2014 року зменшувалась і становить у 2016 році всього 6,6%, що в 2-3 рази менше, ніж в країнах Євросоюзу.

Аналіз ситуації, яка склалась у системі дошкільної освіти, показав, що за період з 2011 до 2015 року всі показники дошкільних навчальних закладів щорічно збільшувались, а за останній рік, у 2016 році порівняно з 2015 роком, більша частина показників знизилась. Так, загальна кількість дошкільних навчальних

закладів з 2011 до 2015 року зросла на 0,1 тисячу одиниць або на 0,7% і склала на початок 2015 року 15,0 тисяч закладів. Але за один рік, у 2016 році порівняно з 2015 роком, кількість дошкільних закладів скоротилась на 0,2 тисячі або 1,3%. Аналогічно змінювались і інші показники.

Кількість місць у дошкільних закладах з 2011 до 2015 року зросла на 8 тисяч або на 0,7%, а у 2016 році порівняно з 2015 роком збільшилась на 28 тисяч або на 2,6%. До 2015 року зростала і кількість дітей, що відвідували дошкільні навчальні заклади – на 87 тисяч осіб або на 7,2%, при цьому кількість дітей в сільській місцевості зросла на 25,51% проти зростання кількості дітей в міських поселеннях на 2,5%. Але вже у 2016 році, кількість дітей, які відвідували дошкільні заклади зменшилась всього на 0,3%. Ступінь охоплення дітей відповідного віку дошкільними навчальними закладами також збільшувалась. Так, якщо у 2011 році дошкільними закладами було охоплено 53% дітей відповідного віку, то у 2015 році – 56%. У 2015 році цей показник скоротився до 55%.

У той же час по регіонах України розмах варіації ступені охоплення дітей дошкільними навчальними закладами досить значний: від 39% в Івано-Франківській області до 73 % у Полтавській і Сумській областях.

Необхідно відмітити, що сучасна мережа навчальних закладів дошкільної освіти не задовольняє потреби населення у цих послугах. Протягом усього періоду у розрахунку на 100 місць припадало значно більше дітей, особливо це стосується населення у містах. Якщо у 2011 році в середньому на 100 місць у дошкільних закладах припадало у сільській місцевості 85 дітей, а в містах 123 дитини, то у 2016 році відповідно 93 дитини у сільській місцевості і 127 дитини у міських поселеннях. Тому можна констатувати, що проблема забезпечення дітей дошкільними навчальними закладами, особливо у містах, постає досить гостро.

Аналіз стану і розвитку системи загальної середньої освіти показав, що протягом даного періоду чисельність учнів загальноосвітніх закладів постійно скорочувалась. Максимальне скорочування кількості учнів відбулось у 2014/15 навчальному році, у порівнянні з попереднім 2013/14 навчальним роком кількість учнів зменшилась на 231 тис. осіб або на 5,8%, а в порівнянні з 2010/11 навчальним

роком, тобто за 5 роки, чисельність учнів у загальноосвітніх навчальних закладах зменшилася на 308 тис. осіб або на 7,7%.

За період з 2010/11 навчального року до 2015/16 навчального року зменшилась і кількість загальноосвітніх навчальних закладів, і кількість учителів у них. Найбільше скорочення відбулося у 2015/16 навчальному році порівняно з 2014/15 навчальним роком: кількість навчальних закладів зменшилась на 0,3 тис. або на 1,7%, а кількість учителів зменшилась на 10 тис. осіб або на 2,2%

За весь період, з 2010/11 навчального року до 2015/16 навчального року, кількість загальноосвітніх навчальних закладів зменшилась на 2,3 тис. або на 11,7%, кількість учнів зменшилась на 308 тис. осіб або на 7,7%, кількість учителів зменшилась на 49 тис. осіб або на 9,9% .

Поряд з державними загальноосвітніми навчальними закладами в Україні існують приватних навчальних закладів, що становить біля 1% загальної кількості закладів, у яких навчаються 20274 учні або 0,54% загальної кількості учнів і працює 3921 учителів або 0,88% всіх учителів.

Серед загальноосвітніх навчальних закладів 26,4% або 4420 складають навчальні заклади нового типу, серед яких 483 гімназій, 301 ліцеї, 42 колегіумів і 3594 навчально-виховальних комплексів. У цих закладах вчать 26,7% загальної кількості учнів і працюють 27,2% загальної кількості учителів. Тобто, навчальні заклади нового типу становлять досить значну частину у системі загальної середньої освіти в Україні.

Аналіз стану і розвитку професійно-технічної освіти показав, що кількість професійно-технічних навчальних закладів, починаючи з 2013 року зменшується, при цьому дуже значне зменшення відбулося у 2016 році – на 170 навчальні заклади або на 17,6% у порівнянні з 2014 роком. Що стосується кількості учнів, то вона збільшувалась у 2011 році – на 9,2 тис. осіб або на 2,2% у порівнянні з попереднім роком і у 2013 році – на 13,9 тис. осіб або на 3,4% порівняно з 2012 роком. У наступні три роки кількість учнів зменшувалась і особливо суттєво у 2015 році – на 75,6 тис. осіб або на 19,3%.

За весь період, у 2016 році порівняно з 2010 роком, кількість професійно-технічних навчальних закладів зменшилась на 177 заклад або на 18,2%, кількість учнів зменшилась на 120,2 тис. осіб або на 28,3%%.

За цей період кількість підготовлених професійно-технічними навчальними закладами кваліфікованих робітників змінювалась нерівномірно. Збільшення випускників професійно-технічних навчальних закладів відбувалось лише у 2011 і 2014 роках. Найбільш суттєве збільшення випускників спостерігалось у 2014 році порівняно з 2013 роком – на 25,2 тис. осіб або на 12,5%. Але вже у 2015 році кількість підготовлених кваліфікованих кадрів різко зменшилась – на 45,3 тис. осіб, що становить 19,9%. За весь аналізований період кількість випущених кваліфікованих робітників зменшилась на 74,3 тис. осіб або на 31,0%. Така ситуація пов'язана зі скороченням кількості самих професійно-технічних навчальних закладів на 177 заклад (18,2%) і, відповідно, зі зменшенням кількості учнів на 120,2 тис. осіб (28,3%). Перекладання фінансування професійно-технічної освіти на місцеві бюджети ще більше погіршить ситуацію у цій системі.

Статистичний аналіз системи вищої освіти показав, що загальна кількість вищих навчальних закладів в Україні за період з 2010/11 навчального року до 2015/16 навчального року щорічно зменшувалась. За весь період загальна кількість ВНЗ скоротилась на 154 навчальних закладів або на 18,9%. При цьому кількість вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації скоротилась на 112 закладів або на 23,2%, а кількість вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації скоротилась на 42 навчальні заклади або на 12,7%. Слід також відмітити, що найбільша кількість вищих навчальних закладів зосереджена у містах: Києві – 101, Харкові – 69, Дніпрі – 52, Львові – 42, Одесі – 40, Вінниці – 23.

На початок 2016/17 навчального року в системі вищої освіти України діяло 130 приватних вищих навчальних закладів різних рівнів акредитації, що складало 19,8% загальної кількості ВНЗ, в яких навчалось 131,3 тис. студентів.

На початок 2016/17 навчального року у вищих навчальних закладах всіх рівнів акредитації працювало 132 тис. педагогічних та науково-педагогічних

працівників, з них 13 тис. докторів наук та 61,2 тис. кандидатів наук, 11,5 тис. професорів та 42,4 тис. доцентів.

У 2016 році вищими навчальними закладами різних рівнів акредитації підготовлено 51,2 тис. магістрів, 105,7 тис. спеціалістів, 106,2 тис. бакалаврів і 123,5 тис. молодших спеціалістів.

За період з 2010/11 навчального року до 2015/16 навчального року загальна кількість студентів вищих навчальних закладів постійно зменшувалась. При цьому більш високими темпами зменшувалась кількість студентів вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації. Так, у 2011/12 навчальному році порівняно з попереднім 2010/11 навчальним роком кількість студентів ВНЗ I-II рівнів акредитації зменшилась на 4 тис. осіб або на 1,1%, а кількість студентів вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації зменшилась на 175 тис. осіб або на 8,2%. Найбільше зменшення кількості студентів відбулося у 2014/15 навчальному році. У порівнянні з попереднім 2013/14 навчальним роком кількість студентів ВНЗ I-II рівнів акредитації скоротилась на 78 тис. осіб або на 23,7%, а кількість студентів ВНЗ III-IV рівнів акредитації скоротилась на 286 тис. осіб або на 26,6%.

За весь аналізований період, з 2010/11 навчального року до 2015/16 навчального року, тобто за 5 роки, кількість студентів вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації зменшилась на 131 тис. осіб або на 36,3%, а кількість студентів вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації зменшилась на 755 тис. осіб або на 35,4%. При цьому, в середньому щорічно кількість студентів ВНЗ I-II рівнів акредитації зменшувалась на 32,8 тис. осіб або на 10,7%, а кількість студентів ВНЗ III-IV рівнів акредитації – на 188,8 тис. осіб або на 10,3%.

Аналіз прийому до вищих навчальних закладів показав, що на 2011/12 навчальний рік у вищі навчальні заклади України III-IV рівнів акредитації було прийнято 307,3 тис. студентів, що на 74,1 тис. студентів або на 19,6% менше, ніж у попередньому 2010/11 навчальному році. У наступні два навчальні роки кількість прийнятих студентів збільшувалась: в 2012/13 навчальному році порівняно з 2011/12 навчальним роком – на 23,8 тис. студентів або на 7,8% і в 2013/14 навчальному році порівняно з 2012/13 навчальним роком – на 6,2 тис. студентів або на 1,9%. Але вже у

2014/15 навчальному році кількість прийнятих студентів різко скоротилась – на 45,8 тис. студентів або на 13,6%. Зменшення кількості прийнятих студентів відбулося також в 2015/16 навчальному році – порівняно з попереднім роком на 31,7 тис. студентів або на 10,9%. Необхідно також відмітити, що в 2016/17 навчальному році кількість було прийнятих студентів зменшилась всього на 2,6%.

Випуск фахівців вищими навчальними закладами III-IV рівнів акредитації кожний рік зменшувався. Найбільше випуск фахівців зменшився: у 2013/14 навчальному році порівняно з 2012/13 навчальним роком – на 33,7 тис. осіб або на 6,7% і в 2014/15 навчальному році порівняно з 2012/13 навчальним роком – на 66,3 тис. осіб або на 14,1%. У 2016/17 навчальному році порівняно з 2015/16 навчальним роком – на 55,3 тис. осіб або на 23,9%

Отже, проведений статистичний аналіз показав, що в системі вищої освіти Україні відбуваються суттєві зміни: зменшується кількість вищих навчальних закладів всіх рівнів акредитації, скорочується кількість студентів, зменшується прийом до вищих навчальних закладів і випуск фахівців. Така ситуація може пояснюватись як демографічними проблемами зменшення кількості молоді вступного віку внаслідок скорочення народжуваності у попередні роки, так і загальним соціально-економічним станом країни, зменшенням доходів і платоспроможності населення, що стосується навчання на платній основі.

Освіта є невід’ємною частиною людського розвитку. Оскільки, людський розвиток являється комплексом заходів, які направлені на створення соціально-економічної середовища в якій люди можуть розкривати свій потенціал у відповідності з їх інтересами та розвитком.

Надзвичайне значення освіти та професійної підготовки у розвитку людських ресурсів, визнання їх високими цінностями людини та суспільства обумовило прийняття Міжнародною організацією праці у 1975 році Конвенції про розвиток людських ресурсів.

Згідно із Законом України “Про освіту” метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвитку її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей,

формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, забезпечення економіки кваліфікованими працівниками.

У наш час відмінність між чоловіками та жінками залежить від рівня розвитку країни у якій вони проживають. У категорії високого розвитку це відхилення незначне, окрім Катару. Жінки арабської культури найбільш дискримінуються за релігійними та культурними переконаннями. Це відображається в законах цих країн, включаючи кримінальне правосуддя, економіку, охорону здоров'я та навіть освіту.

У рейтингу країн за індексом людського розвитку 2017 року Україна посіла 84 місце, тобто має середній рівень розвитку. Прикро, що менш ніж за 2 роки ми втратили кілька позицій у цьому рейтингу, бо у 2015 році займали 81 місце. Причиною цього можна назвати збройний конфлікт, через який держава не може налагодити модернізацію політичних, соціальних і економічних сфер.

Окрім наведених вище показників, порівняння України з іншими країнами можна провести. Значення індексу людського розвитку зросло на 5,2% за період з 1990 по 2015 роки. Але на даний час валовий національний дохід нижчий, ніж на початку 90-х років і впав на 31,9%. Зате інші показники які входять до складу індексу людського розвитку за цей період лише зросли: очікувана тривалість життя при народженні – на 1,3 року, очікувана тривалість навчання – на майже 3 роки, середня кількість років навчання – на 2,2 роки.

У рейтингу європейських країн за індексом людського розвитку добре видно, що Україна знаходиться майже на одному рівні з іншими країнами за всіма показниками окрім валового національного доходу на душу населення за паритетом купівельної спроможності. За цим показником ми випереджаємо лише Молдову. Економічний розвиток, реформи, та правильно залучені інвестиції зможуть підняти нашу країну у цьому рейтингу.

Індекс грамотності дорослого населення, тобто доля населення у віці 15 років і старше, яке може читати, писати та рахувати, з 2001 зросло на 0,4 п.п.

Чисельність молодого неписьменного населення – від 15 до 24 років, які не можуть читати та писати. У 2016 порівняно з 2001 кількість такого населення

зменшилась на 2773 тисячі чоловік. А у 2016 порівняно з 2014 роком – майже на 500 чоловік.

Індекс грамотності молодого населення на протязі всього періоду бів стабільним – 99,8%

Чисельність дорослого неписьменного населення у 2014 порівняно з 2001 значно скоротилася – на 134 611 чоловік.

Індекс грамотності населення похилого віку, 65-років і старше за 15 років збільшився на 2 п. п.

Чисельність неграмотного населення похилого віку за цей же період скоротилася на 136551 чоловік.

У 2012 році в Україні було затверджено нову Методику вимірювання регіонального індексу людського розвитку. До його розрахунку включено 33 показники, об'єднані у 6 блоків відповідно до основних аспектів людського розвитку: відтворення населення, соціальне становище, комфортне життя, добробут, гідна праця, та освіта.

Розрахунки регіонального індексу людського розвитку дозволяють побудувати єдину шкалу, на якій у ранжованому порядку розміщуються всі регіони України. Конкретне значення інтегрального індексу не мають економічної інтерпретації – важливим є лише місце, яке належить кожному конкретному регіону на єдиній для України шкалі.

Блок освіти містить у собі 5 показників. Кожен має своє стандартне значення та вагу.

Хмельницька область зі значенням 0,1015 має найбільше дошкільних навчальних закладів для дітей віком від 3 до 5 років. За нею йдуть Київська та Сумська області. Найгірше з таким охопленням у Івано-Франківській, Рівненській та Одеській областях.

Охоплення середньою освітою дітей шкільного віку Івано-Франківська область на другому місці після Тернопільської. Зі значенням 0,2264 та 0,2266 відповідно. Всі області мають достатньо високе значення другого показника блоку, яке не суцільно відрізняється один від одного.

Харківська область має найвище значення показника частки осіб з освітою не нижче базової вищої серед населення 25 років та старше - 0,1996. За нею йде Дніпропетровська та Київська, Одеська посідає третє місце зі значенням 0,1929. Найгірші значення у Хмельницької, Тернопільської та Закарпатської області.

За середньою тривалістю навчання осіб віком 25+ у 2016 році найкраще значення виявилось в Запорізькій, Київській та Харківській областях. 0,2108; 0,2091 та 0,2091 відповідно. Як і в попередньому показнику Хмельницька область знаходиться на останній позиції.

За середній балом по зовнішньому незалежному оцінюванню першими стали Львівська та Тернопільська області зі значенням 0,1455 та 0,1411 відповідно. Найгірший значення виявилось у Закарпатській області - 0,1329.

Якщо розглядати всі області України узагальнено по блоку освіти, то в п'ятірку лідерів входить: Київська, Харківська, Черкаська, Сумська та Дніпропетровська області. П'ять областей з найнижчими значеннями це – Чернівецька, Тернопільська, Хмельницька, Закарпатська та Рівненська області. Одеська область на дев'ятому місці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР в редакції Конституції від 15.05.2014, підстава v005p710-14 // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Закон України «Про освіту» від 23.05.1991 № 1060-XII в редакції Закону від 19.02.2016, // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>
3. Закон України «Про загальну середню освіту» від 13.05.1999 № 651-XIV в редакції Закону від 19.02.2016, // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/651-14>
4. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII в редакції Закону від 13.03.2016, // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
5. Закон України «Про дошкільну освіту» від 11.07.2001 № 2628-III в редакції Закону від 01.01.2016, // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>
6. Проект нового Закону України «Про освіту» від 19.11.2015 № 3491. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://portfel.at.ua/news/noil/zakon_pro_osvitu/2015-10-18-276
7. Стратегія реформування вищої освіти в Україні до 2020 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://reforms.in.ua/sites/default/files/smse/strategiya_reformuvannya_osvity_2.0.pdf
8. Вашків П.Г. Теорія статистики: Навчальний посібник / П.Г. Вашків, П.Л. Пастер, В.П. Сторожук, Є.І.Ткач. – К.: Либідь, 2010. – 320 с.
9. Громько Г.Л. Общая теория статистики: Практикум. – М.: ИНФРА, 2010. – 139 с.
10. Гусаров В.М. Статистика: Учебное пособие. – М.: ЮНИТИ –ДАНА, 2009. – 463 с.

11. Ефимова. М.Р. Социальная статистика: Учебное пособие / М.Р. Ефимова, С.Г. Бычкова; под ред. М.Р. Ефимовой. – М.: Финансы и статистика, 2007. – 560 с.
12. Кацко И.А. Практикум по анализу данных на компьютере: Учеб. пособие для вузов / И.А. Кацко, Н.Б. Паклин // – М.: Издательство "КолосС", 2009. – 278 с.
13. Кравець О.С. Статистика: Навчальний посібник. – Одеса: Пальміра, 2008. – 387 с.
14. Курс социально-экономической статистики: Учебник. / Под ред. М.Г. Назарова. – М.: Омега-Л, 2007. – 984 с.
15. Назаров М.Г. Курс социально-экономической статистики.- М.: Финстатинформ, Юнити - Дана, 2000. – 771 с.
16. Мазуренко В.П. Теорія статистики: Навчальний посібник. – К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2006. – 232 с.
17. Мармоза А.Т. Теорія статистики: Навч. посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2013.– 592 с.
18. Опря А.Т. Статистика. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 448 с.
19. Статистика: Підручник / С. С. Герасименко, А. В. Головач, А. М. Єріна та ін.; За наук. ред. д-ра екон. наук С. С. Герасименка. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2008. – 467 с.
20. Статистика: Учебник / Под ред. И.И. Елисейевой. – М.: ООО "ВИТРЭМ", 2008. – 448 с.
21. Столяров Г. С. Соціальна статистика: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц./ Г.С. Столяров, М.Ю. Огай. — К.: КНЕУ, 2011. — 195 с.
22. Підгорний А.З. Теорія статистики: Навчальний посібник. – Одеса: ОДЕУ, 2001. –150 с.
23. Социально-экономическая статистика: Учебник для вузов / Под ред. проф. Б.И. Башкатова. – М.: Юнити-ДАНА, 2002. – 454 с.
24. Социальная статистика: Учебник. / Под. ред. И.И. Елисейевой. –М.: Финансы и статистика, 2000. – 414 с.
25. Статистика: Підручник /С.С.Герасименко, А.В. Головач, А.М.Єріна та ін.- К.: КНЕУ, 2000. –468 с.

26. Статистичний збірник «Регіони України 2016. Частина 1». – К.: 2014. – 299 с.
27. Статистичний щорічник України за 2012 рік. – К.: Консультант, 2013. – 476 с.
28. Статистичний щорічник України за 2014 рік. – К.: Консультант, 2015. – 534 с.
29. Удотова Л.Ф. Соціальна статистика: Підручник. – К.: КНЕУ, 2002. – 376 с.
30. Уманець Т.В., Пігарев Ю.Б. Статистика: Навчальний посібник. – К.: ТО «Вікар», 2003. – 623 с.
31. Экономическая статистика: Учебник / Под ред. Ю.Н. Иванова – М.: ИНФРА, 2006. – 493 с.
32. Офіційний сайт Державного комітету статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
33. Освітній портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.osvita.org.ua/>
34. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/>
35. Доповідь Програми розвитку ООН [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ru.wikipedia.org/wiki/Список_стран_по_уровню_грамотности
36. Education Statistics (Wold Bank), April 2016
37. Витрати на освіту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cost.ua/budjet/expenditure/>
38. Список країн за рівнем грамотності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ru.wikipedia.org/wiki/Список_стран_по_уровню_грамотности
39. Рейтинг країн світу за рівнем освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gtmarket.ru/ratings/education-index/education-index-info>
40. Статистичний бюлетень «Загальноосвітні навчальні заклади України на початок 2016/17 навчального року». – Київ-2017. – 100 с.
41. Статистичний бюлетень «Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2016/17 навчального року» Київ-2016 – 208 с.

42. Грішнова О.А. Людський розвиток: Навч. посіб. – К.: КНЕУ, 2006.

43. Про освіту. Закон України. В редакції Закону України від 23 березня 1996 року N 100/96-ВР із змінами та доповненнями — К.: Ліга-Закон, 2005

44) Індекс гендерної нерівності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://a-z-gender.net/ua/indeks-gendernoї-nerivnosti.html>

45) Жінка в арабському суспільстві [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ru.wikipedia.org/wiki/Женщина_в_арабском_обществе

46. Доповідь ПРООН: Україна зайняла 84-е місце серед 188 країн світу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org.ua/ua/informatsiinyi-tsentr/news/4089-dopovid-proon-ukraina-zainiala-84-e-mistse-sered-188-krain-svitu>

47. Економічна правда [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/columns/2017/04/13/623821/>

48. Показники грамотності в різних вікових групах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://knoema.ru/atlas/topics/Образование>

49. Щорічна науково-аналітична доповідь «Людський розвиток в Україні: 2004 рік» - Київ-2004. – 172 с.

50. Методика вимірювання регіонального людського розвитку. – Київ-2012 – 50 с.

51. Авраменко, М. С. Вплив освіти на рівень людського розвитку / М. С. Авраменко, Ю. О. Ольвинская // Статистика – інструмент соціально-економічних досліджень : збірник наукових студентських праць. Випуск 3. Частина II – Одеса, ОНЕУ. – 2017. – С. 136 – 140.

52. Авраменко, М. С. Статистичний аналіз стану освіти України [Текст] / М. С. Авраменко, Ю. О. Ольвінська // Статистика – інструмент соціально-економічних досліджень : збірник наукових студентських праць. Випуск 4. Частина I – Одеса, ОНЕУ. – 2018. – С.14 – 22.